

AFLEZINGEN VAN GEKLEURRINGDE
ZILVERMEEUWEN *LARUS ARGENTATUS* EN KLEINE
MANTELMEEUWEN *LARUS FUSCUS* IN
NEDERLAND

*SIGHTINGS OF COLOUR-RINGED HERRING GULLS AND
LESSER BLACK-BACKED GULLS IN THE NETHERLANDS*

Camphuysen C.J. 2008. Aflezingen van gekleurringde Zilvermeeuwen *Larus argentatus* en Kleine Mantelmeeuwen *Larus fuscus* in Nederland, Sula 21(1): 3-32. *Several colour-ring programmes became established in The Netherlands, to monitor the dispersal, migration routes, use of foraging areas, annual survival, return rates and other parameters of Herring Gulls *Larus argentatus* and Lesser Black-backed Gulls *L. fuscus*. One of the more comprehensive studies was launched in the mid-1980s and this involved the annual ringing of c. 100 fledglings in 12 (later 14) colonies of Herring Gulls scattered along the Dutch coastline between 1986 and 1988. Nearly 90 000 documented sightings of Herring Gulls ringed in these years have been processed and are currently available for analysis. The current status of this and other ringing schemes in The Netherlands is described, some preliminary results are provided, and observers are kindly asked to continue reporting documented sightings, even if some schemes are seemingly discontinued with co-ordinators failing to provide life-histories to the observers. In several of the long-running schemes, gulls are monitored that are well over 20 years of age and scheme continuation is of great significance to enhance our understanding of the life-history of these long-lived seabirds.*

Key words: *Larus argentatus* – *Larus fuscus* – colour ringing – migration – annual survival – site fidelity

Inleiding

In Nederland worden jaarlijks enorme aantallen vogels geringd en de gegevens daarvan worden bijgehouden door het Vogeltrekstation in Heteren (sinds 2006 onder beheer van het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO), SOVON Vogelonderzoek Nederland en de Ringersvereniging; www.vogeltrekstation.nl). Speek (2008) produceerde kort geleden een overzicht van de totale ringinspanning, waaruit bleek dat er sinds 1911 bijna 10 miljoen vogels in Nederland werden geringd, waarvan er ruim 1 miljoen (12.3%) weer werden teruggemeld. Uit hetzelfde overzicht bleek dat er in ons land sinds 1911 in totaal 102 328 Zilvermeeuwen *Larus argentatus* en 33 527 Kleine Mantelmeeuwen *Larus fuscus* werden geringd. Het percentage terugmeldingen verschilde tussen beide soorten sterk. Van de trekvogel, de Kleine Mantelmeeuw, was 12.0% ooit weer aan het Vogeltrekstation teruggemeld, van de standvogel, de Zilvermeeuw lag dit percentage op 34.8%.

Het wereldwijde ringwerk heeft veel kennis over de trekwegen van vogels opgeleverd (Bairlein 2001) en als zodanig heeft het ringen veel bijgedragen aan een effectieve bescherming van vogels (Baillie 2001). Het zou te simpel zijn om alleen op het onderzoek naar trekbanen en overwinteringsgebieden te wijzen, want het ringwerk heeft veel meer toepassingen. Doordat vogels ineens individueel herkenbaar waren (want genummerd!), kon er inzicht verkregen worden in de jaarlijkse overleving, individueel broedsucces, de populatiestructuur en tal van andere processen (Jenni & Camphuysen 2001). Alle vruchten van het onderzoek ten spijt, er waren ook beperkingen. Hoeveel meer gegevens zouden niet verzameld kunnen worden wanneer de vogels ook op enige afstand herkenbaar zouden zijn, of wanneer ze niet perse teruggevangen hoefden te worden? Ondanks de steeds beter wordende optiek bleef het aflezen van de kleine metalen ringetjes op afstand een bezigheid die tijd kostte, fouten opleverde en dus in elk geval “beter” zou moeten kunnen. De introductie van kleurringen was onder meer bedoeld om dergelijke beperkingen te overwinnen. Individuen werden zo op afstand herkenbaar en door het ontwerpen van slimme systemen en kleur/code combinaties konden grote aantallen vogels van een individueel merkteken worden voorzien, al dan niet in combinatie met de traditionele metalen ring.

Inmiddels zijn we toe aan de derde generatie hulpmiddelen en nu gaat het om *high-tech* instrumentjes die, aangebracht op de vogels, allerlei gegevens vastleggen, opslaan of zelfs via satellieten naar de onderzoekers opsturen (Wilson *et al.* 2002, Trathan & Croxall 2004, Ens 2007, Guilford *et al.* 2008). Gegevens waar we vroeger niet eens van durfden dromen, zoals de frequente vastlegging op wereldschaal van posities met een nauwkeurigheid van een tiental meters! Dit soort instrumenten is echter (nog) duur, waardoor we met kleine steekproeven moeten werken. Belangrijker nog is de vaststelling dat de mogelijkheden van de eerste (metalen ringen) en tweede (kleurringen) generatie hulpmiddelen nog lang niet ten volle benut zijn! Veel gegevens wachten nog op analyse, grote aantallen gemerkte vogels vliegen nog rond en meldingen daarvan voegen nog steeds geweldig veel toe aan onze kennis.

In deze bijdrage wordt een overzicht gegeven van kleurringprogramma's aan Kleine Mantelmeeuwen, Zilvermeeuwen en zelfs Geelpootmeeuwen (*Larus michahellis* en hybride vormen) in Nederland, waarvan in de nabije toekomst nog het nodige verwacht mag worden. Niet iedereen realiseert zich hoe waardevol een goed gedocumenteerde aflezing van een gekleurringde meeuw kan zijn en hoe welkom zo'n waarneming dus is. Door enkele voorlopige resultaten te presenteren, gekoppeld aan een overzicht van de nu nog actieve programma's in ons land, is het de bedoeling om hernieuwde belangstelling op te wekken en extra waarnemingsinspanning te stimuleren. Dit overzicht kan geen aanspraak maken

op volledigheid, omdat, anders dan het reguliere ringwerk, het kleurringen in Europa geen centrale coördinatie kent. Aanvullingen en verbeteringen zijn daarom van harte welkom bij de auteur of op het redactieadres.

Het RIN – Zilvermeeuwenprogramma 1986-1988

Eind jaren tachtig werd door Arie Spaans, toen werkzaam op het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN) te Arnhem, aangekondigd dat er in twaalf Nederlandse kolonies bijna vliegvlugge Zilvermeeuwen *Larus argentatus* zouden worden gemerkt met grote, opvallende pootringen (Spaans 1986). Het werk zou plaatsvinden in de periode 1986-1990 en jaarlijks zouden ongeveer 1250 Zilvermeeuwen worden gekleurringd. Doel van het onderzoek was om op gestandaardiseerde wijze verschillen in verspreiding en overlevingskansen tussen leeftijdsklassen, alsmede vestigingspatronen van broedrijpe vogels vast te leggen. De ringen zijn groot en opvallend van kleur (blauw (B), groen (G), oranje (O), rood (R), wit (W), geel (Y), of zwart (Z)) met een 3x herhaalde inscriptie van een letter of horizontale streping (1, 2 of 3 “bars”) die van alle kanten kan worden afgelezen. De meeste van deze meeuwen kregen geen aluminium of stalen “Arnhem-ring”, waardoor het programma helemaal los van de activiteiten van het Vogeltrekstation kwam te staan.

Met de pensionering van Arie Spaans, enkele jaren geleden, is het bestand overgedragen aan Kees Camphuysen (Koninklijk NIOZ). De verdere verwerking van gegevens werd aangepakt als onderdeel van een nieuw opgezet onderzoek naar de broedbiologie, voedsel生态学 en overleving van (grote) meeuwen op Texel (zie onder). Allereerst werd de database gemoderniseerd, waar nodig gecorrigeerd, vervolgens aangevuld met vele duizenden achterstallige aflezingen en verder steeds bijgehouden.

Ringwerk De systematische ringinspanning van het RIN beperkte zich indertijd tot drie jaren (1986-1988; Tabel 1), en in plaats van 12 deden uiteindelijk 14 kolonies mee aan het programma. De kolonie van Wassenaar stond toen zo sterk onder druk (vooral als gevolg van predatie door Vossen *Vulpes vulpes*; Bouman *et al.* 1991), dat daar in 1988 onvoldoende kuikens gevonden werden om te kunnen ringen. Elders werd keurig het quotum van ongeveer 100 jonge meeuwen per seizoen per kolonie geringd (Tabel 1). In totaal werden 4028 jonge Zilvermeeuwen gemerkt. Eerder (13 in Wassenaar in 1985) en later (47 in Europoort in 1991-1992 en één op Texel in 1994) werden nog kleine aantallen geringd, waardoor er gegevens van in totaal 4089 Zilvermeeuwen in het gegevensbestand zijn opgenomen.

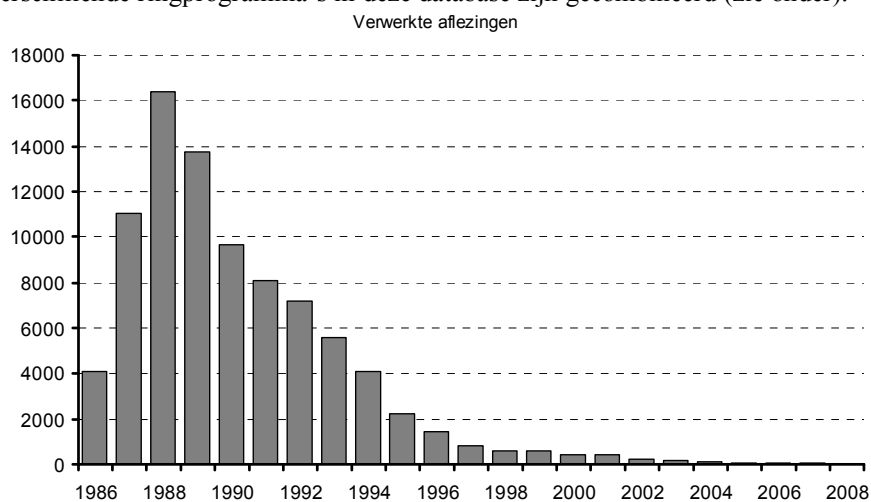
Tabel 1. Door het RIN in 1986-1988 gekleurringde jonge Zilvermeeuwen, het totaal aantal aflezingen, het aantal en het percentage afgelezen individuele ringen en de meest recente meldingen van gemerkte meeuwen afkomstig uit elk van de 14 indertijd participerende kolonies. - Herring Gulls colour-ringed between 1986 and 1988 in 14 selected colonies, the number of reports, the fraction of ringed birds ever reported and the most recent sightings per colony.

	1986	1987	1988	Aflezingen <i>Reports</i>	% afgelezen <i>% reported</i>	Recentst <i>Latest</i>
Rottumeroog	103	103	105	3098	85.2	2007
Rottumerplaat	105	105	100	2306	66.1	2003
Schiermonnikoog	118	108	105	2884	74.6	2005
Ameland	102	105	104	2303	69.1	2008
Terschelling	103	110	115	3970	88.7	2007
Vlieland	105	105	106	5048	91.1	2007
Texel	103	104	105	7409	95.5	2007
Callantsoog	105	104	104	12378	85.6	2008
Schoorl	102	99	103	14264	91.8	2007
IJmuiden			105	7567	99.0	2007
Wassenaar	105	104	40	3964	59.8	2007
Europoort	104	105	105	8186	87.9	2007
Schouwen	105	105	104	9549	92.0	2008
Saeftinghe		105	105	4173	79.5	2005
	1260	1362	1406	87099	82.9	2008

Naast Zilvermeeuwen werden ook, al dan niet per ongeluk, 97 Kleine Mantelmeeuwen geringd. In latere jaren werden daaraan nog meer exemplaren toegevoegd: in IJmuiden (199 door Fred Cottaar en Kees Verbeek, 1992-1998), bij Europoort (205 door Norman van Swelm, 1990-1992) en op Terschelling (13 door D. Bukacinski, 1994), waardoor het bestand gegevens bevat van in totaal 459 Kleine Mantelmeeuwen. Fred Cottaar (14x IJmuiden) en Norman van Swelm (10x Europoort) ringden tussen 1990 en 1998 ook nog eens 24 Geelpootmeeuwen *Larus michahellis* of hybriden tussen Geelpootmeeuw en Kleine Mantelmeeuw *L. michahellis x fuscus*.

Verwerking van de gegevens Het succes van het ringprogramma was indertijd zo groot, dat de verwerking van de meldingen bijna een dagtaak werd. In 1988 alleen meer dan 16 000 individuele aflezingen verwerkt (44 per dag; Fig. 1). Vanaf 1996 ontstond er door omstandigheden bij het RIN (toen Alterra) een achterstand bij de verwerking van de gegevens. Bij veel aflezers werd daardoor

de indruk gewekt dat ringmeldingen niet meer welkom waren of in elk geval niet gebruikt werden. Bij de overdracht van de dataserie medio 2005 bleek er een achterstand in de verwerking van aflezingen te bestaan van ongeveer 10 jaar ingestuurde gegevens! Al deze meldingen zijn nu verwerkt en de inzenders zijn daarvan op de hoogte gebracht, voor zover de beschikbare adresgegevens nog actueel waren¹. Het bestand wordt nu weer regelmatig aangevuld, ook al omdat verschillende ringprogramma's in deze database zijn gecombineerd (zie onder).

Figuur 1. Aantal aflezingen per jaar van in de jaren 1986-1988 in Nederland gekleurde Zilvermeeuwen. - Annual reports of colour-ringed Herring Gulls since 1986.

Resultaten Tot nu toe werden 87 669 aflezingen van Zilvermeeuwen verwerkt, waarvan 87 099 aflezingen van de 4028 Zilvermeeuwen die geringd werden op de 14 locaties in de jaren 1986-1988 (Tabel 1). Nu, in 2008, druppelen nog steeds met een zekere regelmaat waarnemingen binnen en daarbij gaat het dus om meeuwen van ruim 20 jaar oud. Van de in totaal 4028 geringde Zilvermeeuwen werden 3341 exemplaren (83%!) tenminste eenmaal teruggezien of gevonden (Tabel 2). Het aantal ooit *waargenomen* exemplaren steekt schril af tegen het aantal dood gevonden Zilvermeeuwen (456 exemplaren, 11% van het totaal aantal geringde dieren).

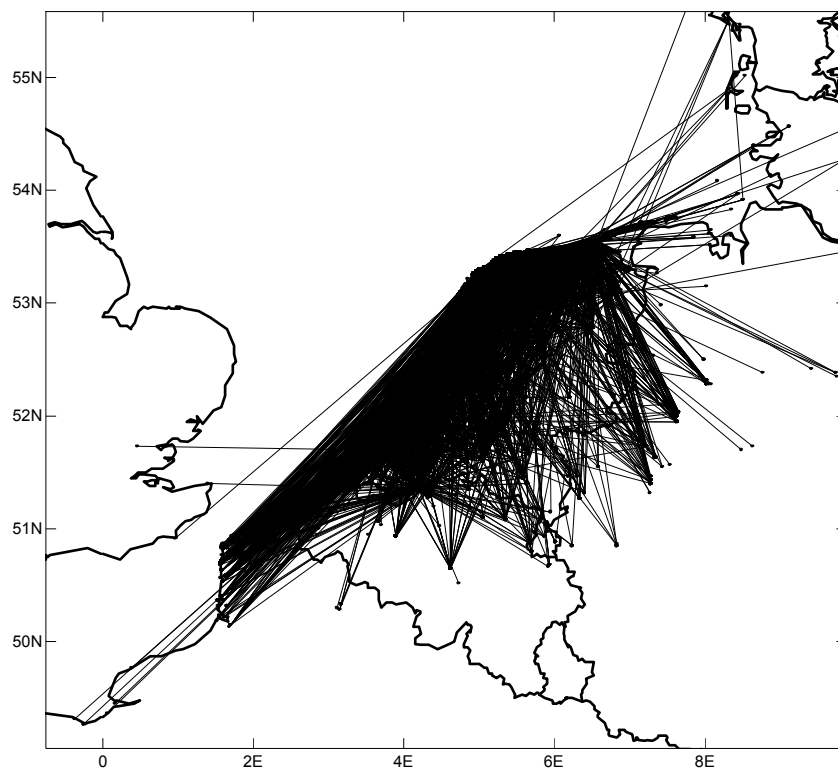
¹ Lezers die meldingen van gekleurde meeuwen naar Alterra hebben gestuurd, maar die daarvan niets, niet meer dan een ontvangstbericht of alleen een opgave van de ringplaats hebben gehoord kunnen zich melden; ook oude meldingen uit zakboekjes 'van toen' zijn bijzonder welkom. Stuur naar camphuys@nioz.nl, onder vermelding van ringcodes, datum, waarnemer, plaats en bijzonderheden.

Tabel 2. Het aantal geringde individuen, het aantal en percentage (%) afgelezen exemplaren en het aantal en percentage (%) in het buitenland afgelezen meeuwen van de door het RIN in 1986-1988 gekleurringde Zilvermeeuwen, alsmede later aan het bestand toegevoegde gekleurringde Kleine Mantelmeeuwen, hybriden en Geelpootmeeuwen (zie tekst). – Number of ringed Herring Gulls, Lesser Black-backed Gulls and Yellow-legged/hybrid gulls (Geringd), number and fraction of reported individuals (Afgelezen) and number and fraction of reported individuals outside The Netherlands (Buitenland).

	Zilvermeeuw		Kleine Mantel		Geelpoot/hybriden	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Geringd <i>n</i>	4028		459		24	
Afgelezen	3341	82.9	355	77.3	22	91.7
Buitenland	953	23.7	143	31.2	13	54.2

Tabel 3. Het totaal aantal aflezingen per land van door het RIN in 1986-1988 gekleurringde Zilvermeeuwen, alsmede later aan het bestand toegevoegde gekleurringde Kleine Mantelmeeuwen, hybriden en Geelpootmeeuwen (zie tekst). – Reported sightings of Herring Gulls, Lesser Black-backed Gulls and Yellow-legged/hybrid gulls around Europe.

	Zilvermeeuw		Kleine Mantel		Geelpoot/hybriden	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Poland	1	0.0		0		0
Denmark	6	0.0		0		0
Germany	637	0.7	23	0.3	2	0.2
Netherlands	81 575	93.7	8144	91.7	846	93.4
Belgium	3048	3.5	129	1.5	21	2.3
Britain	3	0.0	41	0.5	4	0.4
France	1829	2.1	396	4.5	29	3.2
Spain		0	40	0.5	2	0.2
Portugal		0	81	0.9	2	0.2
Morocco		0	25	0.3		0
Totaal	87 099		8879		906	

Figuur 2. Aflezingen van tussen 1986 en 1988 in Nederland geringde Zilvermeeuwen in Europa (totaal 87 099 aflezingen tot en met 2008) - Sightings in Europe of of Herring Gulls colour ringed between 1986 and 1988 in The Netherlands ($n=87\,099$).

Bijna een kwart van de geringde Zilvermeeuwen werd tenminste eenmaal in het buitenland gezien (Tabel 2), maar toch waren bijna alle aflezingen (93.7%) afkomstig uit Nederland zelf, met daarnaast frequente aflezingen uit België (3.5%) en Noord-Frankrijk (2.1%; Tabel 3). Een status als 'standvogel' werd met dit werk nadrukkelijk bevestigd (Figuur 2, cf. Spaans *et al.* 1996) en het is misschien opmerkelijk te moeten constateren dat slechts drie aflezingen afkomstig zijn van de Britse Eilanden (Engeland) en minder dan 1% uit Duitsland (Tabel 2). Opgemerkt moet in elk geval worden dat de aflezingen niet veel meer zijn dan een afspiegeling van de afleesbereidheid (waarnemingsinspanning) en het zou naïef zijn om te veronderstellen dat die constant zou zijn in het gehele verspreidingsgebied. Ook verschilt de

zichtbaarheid van leesringen per omstandigheid en het is bijvoorbeeld niet verbazend dat er geen enkele aflezing van zee of ook maar op enige afstand tot de kust werd ontvangen. De meeuwen ontbreken daar niet, maar de kans om een meeuw succesvol af te lezen is op zee bijzonder klein. Uit Tabel 1 bleek ook dat er forse verschillen bestaan tussen de verschillende kolonies, wat betreft het percentage ooit weer teruggevonden gekleurringde exemplaren (66–99% van alle geringde Zilvermeeuwen). Afleesbereidheid in de kolonies zelf, alsmede de ligging van en de toegankelijkheid voor het publiek tot de (omgeving van de) kolonie zijn factoren die de belangrijkste verschillen verklaren.

Het aantal aflezingen van het relatief geringe aantal gekleurringde Kleine Mantelmeeuwen (8879 of 19.3 aflezingen per geringd individu) is vergelijkbaar met dat van de Zilvermeeuw (21.6 aflezingen per individu). Er zijn echter opvallende verschillen te melden: niet meer dan een ruime driekwart (77.3%, $n = 459$) van de Kleine Mantelmeeuwen werd ooit weer ergens teruggezien, tegen 82.9% ($n = 4028$) van de Zilvermeeuwen (Tabel 2). Liefst 31.2% werd echter tenminste eenmaal in het buitenland gezien, tegen slechts 23.7% van de Zilvermeeuwen. De frequente meldingen uit Frankrijk, Spanje, Portugal en Marokko bevestigen de status van trekvogel (Tabel 3, Fig. 3).

Opmerkelijk zijn de statistieken voor de Geelpootmeeuw en hybriden tussen Geelpootmeeuw en Kleine Mantelmeeuw. Met slechts 24 geringde exemplaren, zouden er louter op basis van de gegevens van de Zilvermeeuw en de Kleine Mantelmeeuw hooguit 20 ooit weer ergens zijn teruggezien. Van buitenlandse bronnen zouden er zelfs niet meer dan zes verwacht mogen worden. Terugmeldingspercentages van 92% in totaal (22 exemplaren) en 54% uit het buitenland (13 vogels) steken hier bijzonder gunstig bij af (Tabel 2). Omdat vrijwel alle terugmeldingen afkomstig zijn uit landen waar Geelpootmeeuwen “bijzonder” zijn (Tabel 3), is het waarschijnlijk dat het de zeldzaamheid van deze vogels is geweest waardoor de bereidheid tot rapporteren toenam. Dit zou ook kunnen betekenen dat er van meldingen van veel aflezingen van Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen wordt afgezien in de veronderstelling dat zoiets voor zo’n algemene vogel niet interessant genoeg is.

Hier mag uiteraard ook de belangrijke publicatie van Harry Verduyn van Vercruisje niet onvermeld blijven (Vercruisje 1999). De Zilvermeeuwen in de duinen van Schouwen kregen bijzondere aandacht van deze onderzoeker en het boek is een fraaie weergave van het potentiële van kleurringgegevens. Vestiging, verplaatsingen, plaatstrouw, recrutering en overleving zijn maar enkele van de aspecten die allemaal konden worden onderzocht op grond van de individueel gekleurmerkte meeuwen, vooral dankzij de enorme waarnemingsinspanning en zorgvuldigheid van de auteur!

Figuur 3. Aflezingen van tussen 1986 en 1988 in Nederland geringde Kleine Mantelmeeuwen in Europa (totaal 8846 aflezingen tot en met 2008) - Sightings of Lesser Black-backed Gulls in Europe and North Africa of birds colour ringed between 1986 and 1988 in The Netherlands.

Een vergrijzend bestand met brosse ringen Uiteraard zijn veel van de indertijd geringde vogels al lang niet meer in leven. Een belangrijker probleem is dat veel

meeuwen inmiddels één of beide kleurringen zijn kwijtgeraakt, waardoor ze niet meer tot op het individu te herleiden zijn. Veel kleurringen zijn nu sleets en bros, de kleuren zijn dikwijls vervaagd. Oranje, gele en witte ringen zijn tegenwoordig zelfs nauwelijks meer van elkaar te onderscheiden. Toch komen er nog steeds uitermate bruikbare ringmeldingen binnen en uitgerekend meldingen van dergelijke “oude” meeuwen zijn van grote betekenis bij het onderzoek naar de jaarlijkse overleving. Zogenaamde ‘*enkel-ringers*’ (één verloren kleurring) kunnen soms nog tot een bepaalde vogel met jarenlange, vaste gewoontes worden herleid.

Figuur 4. Een zeldzaam voorbeeld van slijtvastheid bij kleurringen. WGKY werd op 2 juli 1987 door Cor Berrevoets op Schouwen geringd en op 6 januari 2008 bij Slag Dobbelsesteen op de Maasvlakte door Tom van Wanum gefotografeerd, 20.5 jaar later; beide ringen nog volkomen intact! Uitgerekend bij de witte ringen is veel voortijdig verlies opgetreden – An extraordinary example of resistance of colour rings: WGKY was ringed in July 1987 and seen again in January 2008. After 20.5 years the colour rings were still intact, whereas white rings in particular were prone to wear and tear and many were lost after only a few years. (Tom van Wanum)

Tabel 4. Gebruikte ringcombinaties door het RIN voor Zilvermeeuwen in 1986-1988. – Colour combinations for Herring Gulls ringed between 1986 and 1988 (n= 4028). B = blue, G = green, O = orange, R = red, W = white, Y = yellow, Z = black [zwart]

Kolonie <i>colony</i>	L	R	1986	1987	1988
Ameland	O	G	102	105	104
Callantsoog	W	Z	105	104	104
Europoort	Y	Y	51	53	53
Europoort	Z	Z	53	52	52
Ijmuiden	W	G			105
Rottumeroog	O	W	103	103	105
Rottumerplaat	O	Y	105	105	100
Saeftinghe	B	R		105	105
Schiermonnikoog	O	Z	105	105	105
Schiermonnikoog	R	Y		3	
Schiermonnikoog	Y	B	13		
Schoorl	W	G	102	99	103
Schouwen	G	G	52	52	51
Schouwen	W	W	53	53	53
Terschelling	W	R		5	10
Terschelling	Y	W	104	105	105
Texel	Y	G	103	104	105
Vlieland	Y	Z	105	105	105
Wassenaar	Z	G	105	104	40

Ringcombinaties De gebruikte afleesringen waren blauw, groen, rood of zwart met witte inscripties en groen, oranje, geel of wit met zwarte inscripties. De gebruikte kleurencombinaties voor Zilvermeeuwen geringd van 1986-1988 zijn weergegeven in Tabel 4. De inscripties bestonden uit een enkele letter of cijfer (steeds 3x herhaald om het aflezen te vereenvoudigen) of een enkele, dubbele of driedubbele streep rondom de ring (enkele, dubbele en driedubbele ‘bars’; Tabel 5). Waarnemers werden aangemoedigd om de ringen door te geven met een gestandaardiseerde notatie, zoals WDGY (wit-D links, groen-Y rechts) of YLWY (geel-L links, wit-Y rechts). Afwijkend en daarom licht verwarrend was de gewoonte om sommige kleuren met een *Engelse* afkorting weer te geven, behalve de kleur zwart (Z), omdat er ook blauwe (B) ringen waren. Niet alle letters en cijfers werden gebruikt, omdat sommige inscripties gemakkelijk verward worden en de ‘double bar’ werd met een F en de triple bar met een 3 gecodeerd (de niet bestaande ZFB3 zou dan zwart =, blauw = zijn).

Enkele ringen, gevallen waarbij van één van beide poten een ring ontbreekt, zijn niet vaak tot een bepaald individu te herleiden. Lokaal bestaat kennis over bepaalde vogels waardoor precies bekend is hoe of wanneer de ring verloren is gegaan, terwijl de gewoonten van het dier weinig twijfel over de identiteit laten bestaan. Ofschoon er van dergelijke gevallen dus niet altijd een

'life-history' gegeneerd kan worden, is het doorgeven van dit soort incomplete gegevens wel degelijk waardevol! Soms ontstaat een beeld van zo'n dier door het samenvoegen van meldingen, waardoor toch met redelijke zekerheid een bepaald exemplaar 'herkend' kan worden. Vooral witte ringen zijn vaak verloren gegaan (Fig. 4).

Tabel 5. Inscripties, notatie-voorschrift en frequentie van voorkomen aan de linker en rechterpoten van in de jaren 1986-1988 door het RIN gekleurde Zilvermeeuwen (zie Tabel 4 voor gebruikte kleurcombinaties) - Inscriptions used, notation, and frequency at left and right legs of Herring Gulls ringed between 1986 and 1988 in The Netherlands.

L	Notatie	Freq	R	Notatie	Freq
	.	13		.	3
			–	–	193
=	F	21	=	F	196
≡	3	21	≡	3	198
1	1	206	1	1	199
2	2	210	2	2	135
4	4	21	4	4	200
7	7	21	7	7	197
9	9	21	9	9	195
A	A	299	A	A	166
B	B	297	B	B	173
D	D	278	D	D	175
G	G	279	G	G	178
H	H	277	H	H	183
J	J	289	J	J	185
L	L	289	L	L	190
N	N	287	N	N	196
P	P	281	P	P	200
S	S	253	S	S	202
T	T	230	T	T	202
X	X	228	X	X	201
Y	Y	207	Y	Y	202
			Z	Z	59

Ornithologisch Station Oostvoorne

Norman van Swelm van het Ornithologisch Station Oostvoorne heeft meer grote meeuwen gekleurd dan wie ook in Nederland. Behalve zijn werk in het havengebied van Rotterdam (Maasvlakte, Europoort) heeft hij betrokkenheid bij ringwerk in het buitenland, waaronder Spanje, Rusland en Oekraïne, bijvoorbeeld door het leveren van ringen. Over de aanwezigheid van Geelpootmeeuwen in Nederland werd onder meer op basis van zijn kleurring werk gepubliceerd (Van Swelm 1998), terwijl de samenwerking met het moleculair laboratorium van

Peter de Knijff bijvoorbeeld tot verdere inzichten in de verwantschappen van meeuwen op basis van hun DNA profielen heeft geleid (Knijff *et al.* 2001). Ook de jarenlange samenwerking met Arie Spaans heeft mooie resultaten opgeleverd (Spaans *et al.* 1994, 1996).

Ringwerk De database die werd overgenomen van Arie Spaans (IBN/Alterra) bij zijn pensionering, momenteel beheerd door het NIOZ, bevat gegevens van 314 gekleurde Zilvermeeuwen en één Kleine Mantelmeeuw die door Van Swelm in Europoort in de jaren 1986-1988 werden geringd. Daarnaast zijn hierin gegevens te vinden van 47 Zilvermeeuwen, 205 Kleine Mantelmeeuwen, 10 Geelpootmeeuwen die later (1990-1992) in Europoort werden geringd. Deze vogels dragen allemaal de voor RIN/Alterra karakteristieke ringen: elke poot een kleurring, met inscriptie van een letter, cijfer of streping (zie boven). De codes voor de Geelpootmeeuwen uit die periode zijn bijvoorbeeld: ZTW4, ZSW4, ZLW4, Z4W4, Z1W4, GTZ4, GPZ2, GHZ7, GAZ4, G2Z4 (5x zwart-wit, 5x groen-zwarte combinaties). Waarnemingen van al deze vogels werden van oudsher verwerkt door RIN/Alterra, tegenwoordig door het NIOZ.

Sindsdien zijn vele duizenden meeuwen gekleurde in het gebied rond Europoort/Maasvlakte en daarvoor werden vooral kleurringen met een uitgebreidere inscriptie gebruikt (meerdere letter-cijfercombinaties). Voor in Nederland geringde Kleine Mantelmeeuwen zijn in elk geval de volgende combinaties bekend (bron: cr-birding):

- Witte ring met code (1 letter (T of BP), 1-2 cijfers, of 2 letters (bijv. RP1, SA9))
- Oranje ring met code (letters en cijfers): E001-E000; EC01-EC00; EK01-EK00; EL01-EL00; EM01-EM00; EN01-EN00; EP01-EP00...EY01-EY00
- Groene ring met code (letter E en 3 cijfers, twee letters en twee cijfers of drie letters en één cijfer: E001-E000; EA01-EA00; EE01-EE00; EH01-EH00; EK01-EK00; EL01-EL00; EM01-EM00; EN01-EN00; EP01-EP00...EY01-EY00)
- Rode ring met code (letter E of F en 2 of 3 cijfers), gele ring (code E) om de andere poot, serie A01-A99, B01-B99 enz. met een witte ring met een E om de andere poot
- Rode ring links (code begint met letter E), witte ring rechts met 3x de letter E); merk op dat deze combinatie ook voor een aantal Zilvermeeuwen is gebruikt.

Deze opsomming is incompleet, maar de letter E speelt een belangrijke rol en veel van deze series. De huidige status van deze ringprogramma's is niet bekend en ringaflezers van deze kleurringen kunnen helaas niet op een *life-history* op papier rekenen. Ondanks deze tekortkoming (vermoedelijk een geval van overmacht) is het belangrijk om waarnemingen te blijven opsturen naar de coördinator zodat er geen waardevolle gegevens verloren gaan.

Figuur 5. Een op Texel in 2007 broedende Kleine Mantelmeeuw die door Norman van Swelm (Ornithologisch Station Oostvoorne) in 1995 op de Maasvlakte geringd was. De oranje ring was inmiddels geel geworden. – A Lesser Black-backed Gull captured at the nest on Texel in 2007 that was ringed in 1995 in the Maasvlakte colony by Norman van Swelm. The orange ring was now yellowish (C.J. Camphuysen).

Gull Research Organisation (GRO)

De “Gull Research Organisation” is een min of meer toevallig gevormd samenwerkingsverband tussen een aantal meeuwen-enthousiastelingen die allen gefascineerd waren door de kleden en ruistadia van grote meeuwen, met name Kleine Mantelmeeuwen, Zilvermeeuwen en de verschillende geelpootmeeuwen. Ruud Altenburg, Roland-Jan Buijs, Bert-Jan Luijendijk, Mars Muusse, Theo Muusse en Pim Wolf zijn momenteel de voornaamste onderzoekers van deze groep, terwijl Norman van Swelm in elk geval gedurende sommige jaren en projecten een belangrijke rol speelde (<http://www.gull-research.org/index.htm>). De werkzaamheden van deze werkgroep munten onder meer uit door het fraaie fotografisch werk (te bezichtigen op vele webpagina's), zorgvuldige en gestandaardiseerde analyses van kleurschema's en rui patronen van meeuwen in de hand en in het veld, intensieve aflezingsprogramma's en tenslotte de publicaties in ornithologische tijdschriften zoals *Birding World* en *Dutch Birding* (Muusse *et al.* 2005, Altenburg *et al.* 2006, 2007).

Het samenwerkingsverband werd gevormd in de tweede helft van de jaren negentig en het werk bestond aanvankelijk vooral uit het aflezen van ringen en het uitpluizen en vastleggen van ruistadia van zoveel mogelijk meeuwen, binnen en buiten Nederland. In 2004 werd een onderzoek naar post-juvenile rui van de Kleine Mantelmeeuw op de Maasvlakte opgezet. In samenwerking met Norman van Swelm werden toen 200 pulli gekleurd (rode ringen met witte inscripties, letter E met drie cijfers). De gegevens daarvan kunnen het beste naar Theo Muusse worden gestuurd (theo1969@zonnet.nl).

GRO en het RAS-project op het industrieterrein Moerdijk (Tetra Pak)

In 2005 werd de Gull Research Organisation uitgebreid met een nieuwe medewerker. Roland-Jan Buijs ringde al enkele jaren Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen op het industrieterrein Moerdijk (Tetra Pak). In het kader van zijn RAS-project (*Retrapping Adults for Survival*) werden in elk geval zo'n 500 Zilvermeeuwen en 650 Kleine Mantelmeeuwen gekleurd. Op dit nu nog leegstaande fabrieksterrein broeden jaarlijks meer dan 500 paar Zilvermeeuw en ongeveer 2000 paar Kleine Mantelmeeuw (website Roland-Jan Buijs). De meeuwen worden gekleurd met een metalen vogeltrekking aan de ene tibia en een mintgroene kunststof ring met een tweecijferige inscriptie/code aan de andere (Fig. 4). De ringen zijn 18mm hoog en er staat een code bestaande uit twee karakters (letter-letter, cijfer-letter, letter-cijfer of cijfer-cijfer), welke drie keer wordt herhaald. De ring is dan ook bijna vanuit elke invalshoek af te lezen. Naast

de mintkleurige ringen worden er ook oranje of gele (Zilvermeeuw) en gele, witte en blauwe ringen (Kleine Mantelmeeuw) gebruikt.

Doel van het onderzoek is nagaan in hoeverre deze dieren trouw zijn aan hun geboortekolonie, waar zij foerageren tijdens de broedtijd en waar de overwinteringsgebieden liggen (trekwegen). De broedkolonie zal in de toekomst moeten wijken in verband met uitbreidingswerkzaamheden van de nabijgelegen haven. Daarnaast zal een belangrijke voedselbron in de omgeving van Breda binnenkort verdwijnen. Voortzetting van het onderzoek is dus vooral belangrijk om te zien hoe de kolonie op deze ingrepen zal reageren en waar voormalige broedvogels hun nieuwe territoria zullen vestigen. Aflezingen zijn van grote waarde voor het onderzoek, nu, maar vooral ook in de nabije toekomst wanneer de kolonie uiteindelijk zal zijn opgeruimd. Waarnemers krijgen prompt een uitdraai toegezonden van de gerapporteerde vogels en hieronder zitten al fraaie lijsten van vogels die tot in Mauretanië en Marokko werden gezien.

Figuur 6. Kleurring aan de tibia van het RAS project in Moerdijk – Colour ring at the tibia of the RAS project in Moerdijk (Roland-Jan Buijs).

Kleurringprogramma van Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw op Texel

Op Texel werd in 2006 door Kees Camphuysen (Koninklijk NIOZ) een nieuw kleurringprogramma gestart, als onderdeel van een vergelijkende studie van de broedbiologie, voedsel生态学 en demografie van Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw. Het onderzoek vindt plaats in de Kelderhuispolder op de zuidpunt van het eiland Texel en jaarlijks wordt hier het broedsucces gemeten door jonge vogels binnen omheiningen (*enclosures*) te laten opgroeien tot aan het uitvliegen. Van de broedvogels worden steeds zoveel mogelijk individuen geringd (staal) en gekleurringd, terwijl een deel van de dieren met radiozendertjes of met geavanceerdere technologie worden opgetuigd om de vliegbewegingen en de aan-

en afwezigheid bij het nest in kaart te brengen. Het voedsel wordt bemonsterd en precies geanalyseerd en met het kleurringprogramma wordt dan ook getracht om aanvullend inzicht te verwerven wat betreft de bezochte foerageergebieden. Nog belangrijker zijn de kleurringen om de jaarlijkse overleving te meten, de plaatstrouw te bepalen en familieverbanden te ontrafelen en met dat doel worden ook jonge meeuwen gekleurringd (de 'eigen kweek' uit de omheiningen, plus elk jaar ongeveer 80 jonge vogels uit de studiekolonie en een naastgelegen kolonie).

Tabel 6. Door het NIOZ in 2006-2008 gekleurringde meeuwen (situatie juli 2008).- By NIOZ in 2006-2008 colour ringed gulls.

Soort	Lft	2006	2007	2008	
Kleine Mantelmeeuw	A	21	22	46	89
	J	69	101	80	250
Hybriden Zilvermeeuw x Kleine Mantel	J	3			3
	A	7	13	18	38
Zilvermeeuw	J	27	35	56	118
					498

Ringwerk - In het studiegebied worden jaarlijks broedvogels en uitvliegende jongen gemerkt en daarvoor wordt een enkele groene ring met inscriptie aan de tarsus aangebracht. Als materiaal voor de gebruikte kleurringen is PMMA (Polymethyl methacrylate) gekozen in plaats van het voor ultraviolet licht gevoelige (sneller verkleurende) PVC (polyvinyl chloride). De toekomst zal uitwijzen of dit een verstandige keuze is geweest, maar de eerste resultaten zijn bemoedigend. Aan de tibia van de andere poot wordt een stalen Arnhem ring omgelegd. Tot dusverre werden 498 nieuwe vogels geringd (Tabel 6) en van nog eens 5 dieren werden verweerde kleurringen of aluminiumringen vervangen.

De groene ringen zijn beschreven met een 3x herhaalde vier-letterige inscriptie, waarbij de eerste letter gescheiden is van de andere drie door een dikke punt (bijvoorbeeld M·AAC of F·ADC; Fig. 7). Volwassen vogels (Kleine Mantelmeeuwen zowel als Zilvermeeuwen) werden geringd met een M (♂) of een F (♀) als eerste letter, jonge dieren met een P of een K als eerste letter. In 2006 werd toevallig een mengpaar Kleine Mantelmeeuw x Zilvermeeuw broedend aangetroffen en de drie jongen die daar uit voortkwamen werden gekleurringd met de codes P.CBA, P.CBB en P.CBC.

Resultaten – De eerste resultaten wat betreft de verplaatsingen buiten de broedtijd bevestigen het beeld dat kon worden geschetst op basis van de ringen

die in 1986-1988 en de jaren daarna door het RIN/Alterra werden omgelegd. Zilvermeeuwen blijven hoofdzakelijk in Nederland (Fig. 9), Kleine Mantelmeeuwen trekken weg naar ZW Europa en NW Afrika, al dan niet met een tussenstop in Zuid-Engeland (Fig. 10). Uiteraard was het niet in de eerste plaats om een bevestiging van dit beeld te doen, maar er zijn tal van resultaten die de werkelijke motivatie vormden om aan een nieuw ringprogramma te beginnen: plaatstrouw (de vogels keren voor het merendeel terug naar exact dezelfde plek in de kolonie als het jaar daarvoor), ligging van het foerageergebied in de broedtijd, broedfrequentie (de adulte vogels lijken niet altijd jaarlijks te broeden), partnertrouw (zij zijn in hoge mate trouw aan de partner) en zo voorts. Vanaf volgend jaar breekt bovendien een nieuwe, belangrijke fase aan: de gehoopte terugkeer en vestiging van jongen uit 2006 in de kolonie Kelderhuispolder. Uiteindelijk zullen de ringen van onschatbare waarde blijken te zijn om de jaarlijkse overleving van jonge vogels en adulte exemplaren te schatten.

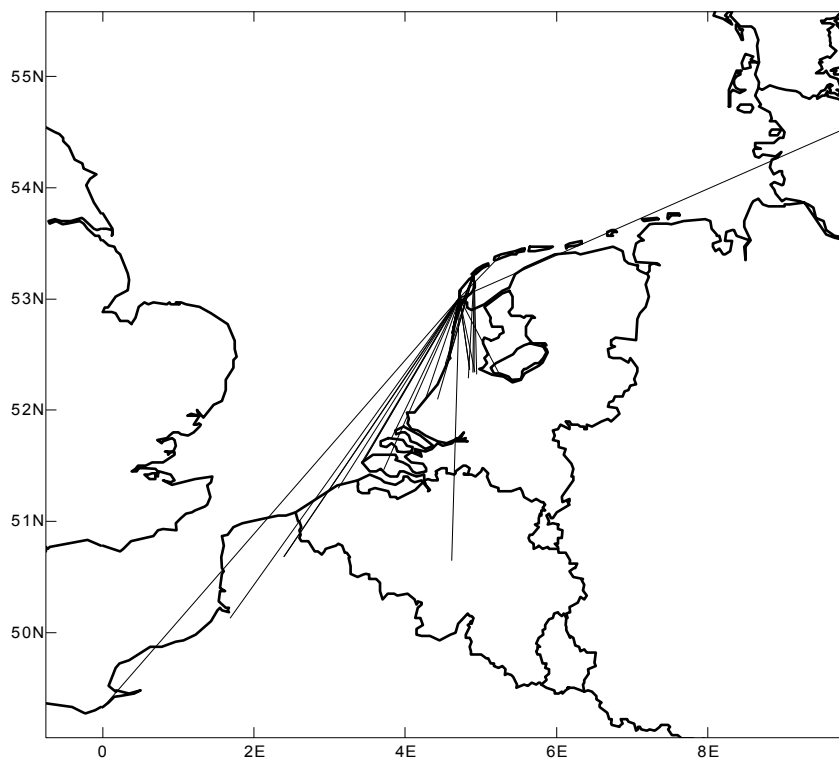
Figuur 7. Ongerolde kleurringen van het NIOZ programma – Examples of colour rings of the NIOZ programme, prior to being rolled.

SOVON kleurringprogramma van Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw op Vlieland

SOVON werd in 2007 in staat gesteld om GPS-PTTs aan te brengen op een aantal Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen op Vlieland om de verplaatsingen in en buiten de broedtijd detailieerd in kaart te brengen (Ens 2007). Het leek een goed idee om de betreffende meeuwen ook van een kleurring te voorzien, zodat ze in het veld gemakkelijker konden worden opgespoord. Aan de onderzoekers op Vlieland werd een aantal van dezelfde ringen ter hand gesteld als er op Texel werd gebruikt en deze ringen werden ook op het NIOZ gearhiveerd. Ook de aflezingen worden dus op het NIOZ verwerkt (en direct doorgegeven aan SOVON). Door de administratie te concentreren wordt getracht een verdere ‘wildgroei’ van kleurringprogramma’s te voorkomen. In de figuren 9 en 10 zijn de aflezingen van Texelse en Vlielandse meeuwen gecombineerd, terwijl de bijbehorende en uiterst spectaculaire resultaten van de GPS-PTTs via de SOVON website zijn te bekijken (<http://www.sovon.nl/>).

Figuur 8. Jonge Zilvermeeuw op Texel, nog in een enclosure, vrijwel oud genoeg om uit te vliegen – Young Herring Gull within an enclosure, close to fledging (Tim van Nus).

Figuur 9. Aflezingen van in 2006 en 2007 op Texel en Vlieland geringde Zilvermeeuwen in Europa (totaal 1124 aflezingen tot en met 2008) - Sightings of Herring Gulls in Europe of birds colour ringed between 2006 and 2007 at Texel and Vlieland, The Netherlands.

Kleurringprogramma dakbroedende meeuwen in Leiden

In 2007 leek de Universiteit van Leiden een begin te kunnen maken met een studie van op daken broedende grote meeuwen in Leiden. Tijdens een voorstudie uitgevoerd door Anne Vollmer, onder supervisie van Carel ten Cate, werden enkele meeuwen geringd met door het NIOZ verstrekte groene kleurringen (zelfde specificaties als hierboven beschreven). Ook deze ringen worden op het NIOZ gearchiveerd en aflezingen worden daar dus verwerkt (en direct doorgegeven aan de Leidse onderzoekers). Helaas kon het onderzoek in Leiden door gebrek aan financiële ondersteuning vooralsnog geen verder vervolg krijgen en het aantal gekleurringde vogels bedraagt nog slechts vier!

Figuur 10. Aflezingen van in 2006 en 2007 op Texel en Vlieland geringde Kleine Mantelmeeuwen in Europa (totaal 1733 aflezingen tot en met 2008). - Sightings of Lesser Black-backed Gulls in Europe and North Africa of birds colour ringed between 2006 and 2007 at Texel and Vlieland, The Netherlands.

Figuur 11. Ringploeg van Fred Cottaar en Kees Verbeek aan het werk op het Middensluiseland in IJmuiden – Ringing team of Fred Cottaar and Kees Verbeek at work in the Middensluiseland colony, IJmuiden (C.J. Camphuysen).

Kleurringprogramma's van grote meeuwen in IJmuiden

In IJmuiden werd door Fred Cottaar en Kees Verbeek jarenlang gedetailleerd onderzoek gedaan op de IJbunker in het havengebied, met uitbreidingen naar andere kolonies in de IJmond. Naast Kleine Mantelmeeuwen werden ook Geelpootmeeuwen en hybridiserende paren gemerkt. Veel van de gegevens over de vestiging, recrutering en plaatstrouw van de gevolgde meeuwen wachten nog op analyse en publicatie, maar tal van interessante details werden al onder de aandacht gebracht (Cottaar 1992, Cottaar & Verbeek 1994, Cottaar 1994, 1996, 2004a), en steeds kon een beroep op hen gedaan worden als het om telgegevens of andere bijzonderheden (zoals dakbroeden) in het gebied ging (Cottaar 2004b). Helaas werd het onderzoek op brute wijze onderbroken toen Vossen de toegang tot het dak van de bunker ontdekten en korte metten wisten te maken met de gevederde bewoners van het complex.

Het werk kende een recente opleving, doordat er toestemming kwam om op het Forteiland aan meeuwen te gaan werken. In 2008 en naar verwachting ook de komende jaren worden daar door (grote) meeuwen met door het NIOZ geleverde groene PMMA ringen gekleuringd. De eerste, prille resultaten gaven al direct een binding met foerageergebieden en rustplaatsen in de stad Amsterdam te zien.

Ringwerk De gebruikte ringen voor Kleine Mantelmeeuwen waren een witte ring om de linkerpoot (met 1 zwarte letter of 1, 2 of 3 horizontale strepen) en een groene of rode ring om de rechterpoot (met een witte letter of horizontale streping). Aflezingen van deze ringen worden door Fred Cottaar en Kees Verbeek verwerkt en moeten dan ook direct naar hen gestuurd worden.

In 2008 en naar verwachting ook de komende jaren worden op het Forteiland in IJmuiden Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen gekleuringd met groene ringen zoals die sinds 2006 ook op Texel, Vlieland (2007-2008) en in Leiden (2007) gebruikt worden. Deze ringen zijn herkenbaar omdat de vierletterige (witte) inscriptie met de letter Y begint (Ymuiden). Aflezingen worden op het NIOZ verwerkt (en direct doorgegeven aan de onderzoekers in IJmuiden), om redenen die hierboven al werden aangegeven.

Zilvermeeuwen op Schiermonnikoog

Otto Overdijk (Natuurmonumenten) onderzoekt vooral lokale verplaatsingen van meeuwen op Schiermonnikoog, maar door hem gekleuringde Zilvermeeuwen kunnen uiteraard overal opduiken. Een belangrijk doel van dit ringonderzoek is na te gaan in hoeverre Zilvermeeuwen een rol spelen bij de predatie van eieren van sterns op het eiland. Aan de tarsus van beide poten worden vrij kleine, gekleurde ringen aan gebracht (2-3 stuks), met zwart, groen, rood, wit, geel en blauw als gebruikte kleuren. Soms kunnen de ringen een horizontale band vertonen (enkele ring aan de tarsus).

Figuur 12. Kleurringen zoals op Schiermonnikoog gebruikt – Examples of colour rings used in the Schiermonnikoog project. (O. Overdijk)

Kleurringprogramma's elders in Europa

Vlak over de grens wordt er intensief aan meeuwen gewerkt door de onderzoeksgroep van Eric Stienen (INB, Brussel) en Harry Vercuijsse. De donkerblauwe ringen met witte inscriptie zijn een bekend beeld in Nederland, maar uiteraard zijn er tal van andere ringprogramma's in Europa en het gaat te ver om die hier allemaal op te sommen. Om een goed idee te hebben van welk ringprogramma een bepaalde kleurring afkomstig zou kunnen zijn en om de adresgegevens van de betreffende ringer te achterhalen kan de website van Dirk Raes geraadpleegd worden: <http://www.cr-birding.be/> → klik op [*to the projects*], → klik op [*Laridae*], en → klik de soort aan die werd waargenomen. De ringprogramma's zijn naar de gebruikte ringkleuren gesorteerd. In de bijlage van dit artikel worden wat adresgegevens van actieve Nederlandse programma's gegeven. Mocht toch nog onduidelijk zijn waar een bepaalde kleurringcombinatie vandaan komt, dan is het zinnig om de Europese coördinator van (grote) meeuwen programma's aan te schrijven met een e-mailtje:

Peter Rock, 7 Parkside Avenue, Winterbourne, Bristol BS36 1LU, UK, e-mail: pete.rock@blueyonder.co.uk

Figuur 13. Vleugelpatronen van uitvliegende jonge meeuwen worden bij het ringen op Texel gefotografeerd, zodat er bij eventuele latere twijfel over de determinatie nog teruggekeken kan worden – Wing patterns of young fledglings at Texel are documented by means of digital photography, so that in case of doubt regarding the identification there is something to look back to (C.J. Camphuysen).

Discussie

Inmiddels worden er al gedurende ruim 20 jaren meeuwen gekleurringd in Nederland en langzamerhand wordt het tijd voor uitwerkingen en publicaties. Niet alle onderzoekers zijn even ambitieus wat dit betreft en niet alle onderzoeken zijn opgezet om er later diepgravende analyses mee uit te voeren. Toch kunnen zeker bij de grotere programma's, waarvoor vele honderden of zelfs duizenden meeuwen individueel zijn gemerkt, de gegevens niet langer onuitgewerkt worden gelaten. Zie het als een morele verplichting naar de meeuwen toe, die ondanks dat de hinder van zo'n ring misschien gering is, nooit om het aanbrengen van een kleurring gevraagd hebben. Hoe gering het verschil ook mag zijn, de uiteindelijke overleving van gekleurringde meeuwen zal lager zijn geweest dan die van meeuwen die nooit gevangen en geringd werden.

Figuur 14. Het kleurringen van Kleine Mantelmeeuwen op Texel – Colour-ringing Lesser Black-backed Gulls at Texel (A. Gronert).

Op Texel wordt er deze jaren met hernieuwde belangstelling aan de broedbiologie van grote meeuwen in Nederland gewerkt. Dit onderzoek zal aansluiten op het

project Integrale Populatie Monitoring van Vogels in de Waddenzee van SOVON, maar het onderzoek vormde tevens de motivatie om het uitgebreide bestand van gekleurringde grote meeuwen van Arie Spaans over te nemen, aan te passen en te reactiveren. Behalve dat deze oude gegevens nu geanalyseerd zullen worden, zullen er in verband met het nieuwe onderzoek opnieuw meeuwen geringd en gekleurringd worden. Aflezingen van gekleurringde meeuwen zijn daarbij bijzonder welkom en waardevol.

Veel van de momenteel actieve kleurringers in Nederland zijn begeesterde, enthousiaste lieden die prompt een *life-history* toesturen aan mensen die de moeite nemen om een meeuw af te lezen en hun gegevens door te sturen. Helaas zijn er ook ringers die de aflezers geen overzicht sturen of die zelfs niet eens laten horen of een ringmelding daadwerkelijk ontvangen werd. Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen zijn langlevende soorten, waarvan de oudste (geringde) exemplaren bijna 35 jaar oud waren ten tijde van hun laatste meldingen (*longevity records*: Zilvermeeuw 34 jaar en 9 maanden (Arnhem 5020154), Kleine Mantelmeeuw 34 jaar en 11 maanden (BTO GM21509), Staaiv & Fransson 2008). Beheerders van kleurringprogramma's moeten zich dat realiseren, wanneer zij met kleurringen beginnen en hun werk of overdragen, of zorg dragen dat de gegevens tot in lengte van jaren worden verwerkt en aan de aflezers worden teruggemeld. Het is duidelijk dat als gevolg van een gebrek aan terugkoppeling naar de waarnemers veel indertijd actieve aflezers gefrustreerd geraakt zijn. Het is te hopen dat deze herhaalde oproep de bereidheid weer doet toenemen om waarnemingen van gekleurringde meeuwen te melden aan de coördinatoren van kleurringprogramma's. Als de indruk al gewekt werd dat deze gegevens niet meer gebruikt worden, dan is het de bedoeling van dit stuk om die indruk weg te nemen!

Op het NIOZ zal nu snel een begin worden gemaakt met de analyse van het uitgebreide bestand zoals dat door Arie Spaans op het IBN werd geïnitieerd. Een *life-history* wordt zoveel mogelijk per ommegaande verstrekt, ook van "oude" meldingen die nog verstopt stonden in zakboekjes in afwachting van verzending. Omdat de (complexe) analyses van de jaarlijkse overleving binnenkort zullen worden uitgevoerd is het te hopen dat er niet veel meer aflezingen achteraf als "toegift" zullen worden opgediept.

Bij deze dan ook een dringende oproep aan allen die wel eens gekleurringde meeuwen zien of hebben gezien om de gegevens (datum, plaats, soort meeuw, kleuren en inscripties op de linker en rechter pootring, waarnemergegevens) van deze aflezing door te geven aan het onderstaande (e-mail) adres. Waarnemers van ringen uit de andere hier genoemde ringprogramma's worden verzocht contact op te nemen met behulp van de adresgegevens in het Appendix.

Dankwoord Veel hulp en advies werd de afgelopen jaren ontvangen van enthousiaste 'meeuwenwerkers' zoals Arnold Gronert, Fred Cottaar, Kees en José Verbeek, Theo en Mars Muusse, Roland-Jan Buijs, Harry Vercuijsse, Peter Rock, Leon Kelder, Peter de Boer, Risto Juvaste en uiteraard Arie Spaans. Niet geheel toevallig staan vier van hen in de top-tien van ring aflezers van het IBN (nu NIOZ) kleurringprogramma, samen met A. van Poppel, R. Costers, G. Goedhart, Bert Winters, J. Rampen en H.J.S. Verkade (in totaal goed voor 63 960 aflezingen). Ook de andere 1270 (!) inzenders van gegevens verdienen grote dank voor hun bijdrage aan dit en deze onderzoeken. Het veldwerk op Texel werd uitgevoerd met hulp van Vicky Hunt, Sharon Boekhout, Tim van Nus en Janne Ouweland. Toestemming om in het natuurterrein de Kelderhuispolder te werken werd verleend door Staatsbosbeheer, Texel (C. Bruin). Theo Muusse leverde ringgegevens van vogels geringd op de Maasvlakte, Arnold Gronert, Otto Overdijk, Tom van Wanum en Roland-Jan Buijs maakten enkele van de hier afgedrukte foto's.

Referenties

- Altenburg R.G.M., Muusse M.J.M., Luijendijk B.-J. & Muusse T.O.V. 2006. Restricted moult in second calendar-year Baltic Gull. *Dutch Birding* 28: 162-164.
- Altenburg R.G.M., Luijendijk B.-J., Muusse M.J.M. & Muusse T.O.V. 2007. Moult sequence in second calendar-year Baltic Gull at Amsterdam in May 2006. *Dutch Birding* 29: 95-97.
- Baillie S.R. 2001. The contribution of ringing to the conservation and management of bird populations: a review. In: Jenni L. & C.J. Camphuysen (eds) *Bird ringing 100 years*. Proc. int. conf. Helgoland, 29 Sep - 3 Oct 1999. *Ardea* 89 (special issue): 167-184.
- Bairlein F. 2001. Results of bird ringing in the study of migration routes. In: Jenni L. & C.J. Camphuysen (eds) *Bird ringing 100 years*. Proc. int. conf. Helgoland, 29 Sep - 3 Oct 1999. *Ardea* 89 (special issue): 7-19.
- Bouman A.E., Bruijn G.J. de, Hinsberg A. van, Sevenster P., Wanders E.A.J. & Wanders R.M. 1991. Meeuwen - opkomst en ondergang van een meeuwenkolonie. *Wet. Med. KNNV* nr. 204, 68pp.
- Cottaar F. 1992. Zilvermeeuw *Larus argentatus* voert één jaar oud jong op broedplaats. *Limosa* 65: 74.
- Cottaar, Fred 1994. Korte bijdragen. Broedende Kleine Mantelmeeuwen (*Larus fuscus*) op daken in IJmuiden. *Sula* 8: 272-274.
- Cottaar F. 1996. Broedende Geelpootmeeuwen *Larus cachinnans michahellis* te IJmuiden. *Sula* 10: 151-152.
- Cottaar F. 2004a. Geelpootmeeuwencomplex van IJmuiden: in hoeverre zijn geelpootmeeuwen echte Geelpootmeeuwen. *Dutch Birding* 26: 36-42.
- Cottaar F. 2004b. Aantal broedpaar van meeuwen en sterns in IJmond in 2003. *Fitis* 40: 94-194.
- Cottaar F. & K. Verbeek 1994. Mededelingen. Geelpootmeeuw gepaard met Kleine Mantelmeeuw broedend te IJmuiden. *Dutch Birding* 16: 231-232.
- Ens B. 2007. SOVON in de ruimte. *SOVON Nieuws* 20: 6-8.
- Guilford T.C., J. Meade, R. Freeman, D. Biro, T. Evans, F. Bonadonna, D. Boyle, S. Roberts & C.M. Perrins 2008. GPS tracking of the foraging movements of Manx Shearwaters *Puffinus puffinus* breeding on Skomer Island, Wales. *Ibis* 150: 462-473.
- Jenni L. & C.J. Camphuysen (eds) 2001. *Bird ringing 100 years*. Proc. int. conf. Helgoland, 29 Sep - 3 Oct 1999. *Ardea* 89 (special issue): 1-252.
- Knijff P. de, F. Denkers, N.D. van Swelm & M. Kuiper 2001. Genetic affinities within the Herring Gull *Larus argentatus* assemblage revealed by AFLP genotyping. *J. Molecul. Evol.* 52(1): 85-93.
- Muusse T., M. Muusse, B.-J. Luijendijk & R. Altenburg 2005. Identification update: moult variability in 3rd calendar-year Lesser Black-backed Gulls. *Birding World* 18(8)
- Raes D. 2008. European colour-ring Birding. <http://www.cr-birding.be/>, accessed 20 maart 2008.
- Spaans A.L. 1986. Oproepen. Zilvermeeuwen met kleurringen. *Het Vogeljaar* 34(3): 143.
- Spaans A., Swelm N. van & Vogel R. 1996. Wel en wee van de Zilvermeeuw door de jaren heen. *De Lev. Nat.* 97(2): 79-85.
- Spaans A.L., Bukacinska M., Bukacinski D. & Swelm N.D. van 1994. The relationship between food

- supply, reproductive parameters and population dynamics in Dutch Lesser Black-backed Gulls *Larus fuscus*: a pilot study. IBN Res. Rep. 94/9, Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Arnhem.
- Speek G. 2007. Ringverslag van het Vogeltrekstation 2007 (nr. 92). Het Vinkentouw 113: 16-47.
- Staaiv R. & T. Fransson 2008. EURING list of longevity records for European birds (http://www.euring.org/data_and_codes/longevity.htm). Accessed 27/07/2008.
- Swelm N.D. van 1998. Status of the Yellow-legged Gull *Larus michahellis* as a breeding bird in The Netherlands. Sula 12(4): 197-200.
- Trathan P.N. & J.P. Croxall 2004. Marine predators at South Georgia: an overview of recent bio-logging studies. Mem. Natl Inst. Polar Res., Spec. Issue 58: 118-132.
- Vercruijsse H.J.P. 1999. Zilvermeeuwen uit de duinen van Schouwen: verspreiding, sterfte en broedbiologie. Eigen uitgave H.J.P. Vercruijsse, ISBN 90-9013167-1, Tilburg, 272 pp.
- Wilson R.P., Grémillet D., Syder J., Kierspel M.A.M., Garthe S., Weimerskirch H., Schäfer-Neth C., Scolaro J.A., Bost C-A., Plötz J. & Nel D. 2002. Remote-sensing systems for seabirds: their use, abuse and potential for measuring marine environmental variables. Mar. Ecol. Progr. Ser. 228: 241-261.

Kees (C.J.) Camphuysen

Koninklijk Nederlands Instituut voor Zeeonderzoek, postbus 59, 1790 AB Den Burg, Texel, camphuys@nioz.nl

Figuur 15. Ringen kunnen enorm verkleuren. Deze ring was oranje toen hij in 1993 bij een Kleine Mantelmeeuw op de Maasvlakte werd aangebracht, maar donkergrijs toen de vogel in 2007 op Texel werd teruggevangen! In het veld was de zwarte inscriptie vrijwel onleesbaar. – The colour of rings may fade away in funny ways. This ring was originally orange when deployed back in 1993 on a Lesser Black-backed Gull at Maasvlakte, but dark grey when the bird was retrapped at Texel in 2007! (Tim van Nus)

Appendix

ADRESGEGEVENS KLEURRINGPROGRAMMA'S ZILVERMEEUW, KLEINE MANTELMEEUW EN GEELPOOTMEEUW IN NEDERLAND

Enkele, 35mm hoge, **groene ringen met 4-letterige inscriptie** (Fig. 7, 8, 13), dikke opvallende punt na de eerste letter (eerste letter een M, een F, een P, een K of een Y); ringprogramma's op Texel, Leiden, IJmuiden en Vlieland, aflezingen graag doorgeven aan Kees Camphuysen Koninklijk NIOZ, postbus 59, 1790 AB Den Burg, Texel, e-mail camphuys@nioz.nl

Twee kleurringen, elke tarsus één, kleurcombinaties die kunnen bestaan uit blauwe, groene, oranje, rode, witte, gele en zwarte ringen, met een 3x herhaalde inscriptie van een enkele letter of cijfer of elke ring (waaronder *nooit* de letter E!), of met één, twee of drie horizontale lijnen (bars) op een ring (Fig. 4, Tabellen 4-5), het oude Arie Spaans IBN-programma, aflezingen doorgeven aan: Kees Camphuysen Koninklijk NIOZ, postbus 59, 1790 AB Den Burg, Texel, e-mail camphuys@nioz.nl

Mintgroene, gele, oranje of blauwe ring aan de tibia met twee-letterige inscriptie (Fig. 6), doorgeven aan: Roland-Jan Buijs, Philips van Dorpstraat 49, NL-4698 RV Oud-Vossemeer, The Netherlands. e-mail: rjbuijs@hetnet.nl or r.buijs@rocwb.nl, website: <http://www.gull-research.org/>

Kleine zwarte, groene, rode, witte, gele of blauwe kleurringetjes aan de tarsus in diverse kleurcombinaties, zonder inscriptie, of hooguit een horizontale lijn op een (enkele) ring (Fig. 12), doorgeven aan: Otto Overdijk, Knuppeldam 4, 9166 NZ Schiermonnikoog, e-mail: o.overdijk@natuurmonumenten.nl

Rode, groene, witte of oranje ringen met inscripties van 3-4 letter/cijfercombinaties, bijna altijd beginnend met een E, *zonder* tussenliggende punt; soms ook ringen met een grote E aan de andere poot (Fig. 5, 15), gegevens doorgeven aan Norman Van Swelm, Ornithologisch Station Oostvoorne, Schepenenweg 26, 3233 CL Oostvoorne, The Netherlands. e-mail: Norman.vanswelm@wxs.nl

Witte ring om de linkerpoot (met 1 zwarte letter of 1, 2 or 3 horizontale strepen) en een **groene of rode ring om de rechterpoot** (met een witte letter of

horizontale streping). Gegevens doorgeven aan Fred Cottaar, Lutulistraat 42, 2037 CB Haarlem, The Netherlands. e-mail : fred.cottaar@tiscali.nl. In geval van twijfel (zie het oude Arie Spaans kleurringprogramma) komt een melding aan het NIOZ ook altijd goed terecht.

Europese coördinator kleurringprogramma's grote meeuwen:

Peter Rock, 7 Parkside Avenue, Winterbourne, Bristol BS36 1LU, UK, e-mail: pete.rock@blueyonder.co.uk

Bron: <http://www.cr-birding.be/>, <http://www.crb-photoguide.com/larfu.htm>,
<http://www.crb-photoguide.com/larar.htm>

Figuur 16. Het vrijlaten van zojuist gekleurringde, kort tevoren uitgevlogen Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen op Texel, zomer 2008. - The release of colour-ringed, recently fledged Herring Gulls and Lesser Black-backed Gulls at Texel, summer 2008 (C.J. Camphuysen).

This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.
This page will not be added after purchasing Win2PDF.